

مواجهه امام جواد(ع) با معتزله و واقفیه/ نامه های امام به شیعیان

دوران امام جواد(ع) با گسترش مباحث فلسفی در جامعه اسلامی مصادف بود. معتزله رشد عجیبی کرده بود و همچنین علم و دانش و مباحث فقهی گسترش فراوانی یافته بود.

دوران امام جواد(ع) با گسترش مباحث فلسفی در جامعه اسلامی مصادف بود. معتزله رشد عجیبی کرده بود و همچنین علم و دانش و مباحث فقهی گسترش فراوانی یافته بود.

به گزارش **خبرنگار مهر**، وجود با برکت امام جواد(ع) که در ظاهر در سنین کودکی به امامت رسید با شرایط سختی مواجه بود. در آن مقطع فرقه ها و گروه های زیادی در کشور اسلامی و شکل گرفتند. مباحث فلسفی به جامعه اسلامی آمده بود و معتزله رشد عجیبی کرده بود. علم و دانش و مباحث فقهی گسترش فراوانی پیدا کرده بود و فقها و مفسرین زیادی در جامعه ظهور کرده بودند و کتاب های تفسیری و تاریخی و فقهی در آن مقطع تدوین شد. لذا این شرایط و همچنین وجود مخالفینی از طیف های مختلف شرایط سختی را برای امام رقم می زد. برای آشنایی بیشتر با چالش های پیش روی امام جواد(ع) و برخی ویژگی های شخصیتی آن حضرت با دو تن از کارشناسان دینی کشور به گفتگو نشستیم که مشروح آن را در ادامه می خوانید.

عبادت امام جواد(ع)

حجت الاسلام حسینی قمی در مورد ویژگی های عبادی امام جواد(ع) گفت: ماه های حرام و ویژگی خاصی برای عبودیت و بندگی خدا دارد. میقات موسی در ماه ذیقعد شروع شد و ده روز اول ماه ذیحجه به آن اضافه شد. آیات اولیه سوره فجر به ده روز اول دهه ذیحجه تفسیر شده است. در حالات امام جواد(ع) آمده است که راوی می گوید «رأیت أبا جعفر علیه السلام عندما وقف بالموقف مدّ يديه جميعاً، فما زالتا ممدودتين إلى أن أفاض فما رأيت أحداً أقدر على ذلك منه» یعنی امام جواد(ع) را در روز عرفه در صحرای عرفات دیدم، در حالی که دستان خود را به سوی آسمان دراز کرده بودند و تا غروب روز عرفه دست امام به سمت آسمان دراز بود و مشغول خواندن دعا بودند. راوی می گوید من کسی را ندیده بودم که اینقدر طاقت در بندگی داشته باشد.

وی افزود: روایتی از شیخ صدوق در کتاب ثواب الاعمال ذکر شده که شخصی به امام جواد نامه نوشت که به من چیزی بیاموز که هر گاه آن را بگویم در دنیا و آخرت با شما باشم. «علمتی شیئاً إذا قلته كنت معكم في الدنيا والآخرة، فكتب بخطه أعرّفه: أكثر من تلاوة إنا أنزلناه و رطب شفتيك بالاستغفار»، ذکر این نکته لازم است که نباید راه تقرب و رسیدن به درگاه الهی را پیچیده کنیم. آنچه امام جواد(ع) در پاسخ نگاشتند دو جمله بیشتر نیست اول این که سوره مبارکه انا انزلناه را زیاد تلاوت کن و دوم دو لب خود را با گفتن استغفار تر کن. فرمودند که اگر این دو دستور را انجام بدهی دنیا و آخرت با ما خواهی بود. خوب است که به طور کلی برنامه ای برای خواندن قرآن داشته باشیم. در مورد توصیه دوم در حالات پیامبر اکرم(ص) آمده است که حضرت در هر مجلسی که می نشستند حتی اگر زمان آن مجلس کوتاه بود پیش از برخاستن ۲۵ بار ذکر استغفار را بر زبان جاری می کردند.

برخی یاران امام مصائبی را برای آن حضرت به وجود آوردند

این کارشناس دینی در مورد برخی از نزدیکان امام جواد(ع) گفت: حضرت گرفتار برخی یارانی بودند که مومن و متدین نبودند. مرحوم کلینی در کافی نقل می کند فردی به نام صالح ابن سهل خدمت امام جواد(ع) آمد که متولی یکسری اموال موقوفه بود و ادعای شیعه بودن و ارادت و علاقه به امام داشت. در روایت است که از قم آمده بود. به امام جواد گفت من ده هزار درهم از اموال موقوفه را به سود خود برداشتم شما حلال بفرمایید! حضرت او را حلال کردند و گفتند برو! علامه مجلسی در شرح این حدیث آورده است کسی که مال موقوفه را می خورد امام باید او را مورد مواخذه قرار دهد اما در اینجا امام بر جان خویش احساس خطر کردند.

وی ادامه داد: وقتی آن رفت، امام این جمله را فرمودند که «قال ابو جعفر علیه السلام احدهم يثب على اموال (على حق) آل محمد ص و ايتامهم و مساكينهم و ابناء سبيلهم فيأخذهم ثم يجيء فيقول اجعلني في حل» یعنی اینها به یک سری اموالی دست پیدا می کنند یا حقی از حقوق آل پیامبر و ایتام و مساکین برای آنها می آورند و آنها را می گیرند و بعد می گویند اجعلني في حل! «اتراه ظنّ اني اقول لا افعَل؟» شما فکر می کنید او گمان می کند اگر نزد من بیاید من می گویم این کار را انجام نمی دهم؟ «و الله ليسألنهم الله يوم القيامة عن ذلك سؤالاً حثيثاً» به خدا سوگند خداوند تبارک و تعالی از اینها در روز قیامت خیلی زود و سریع سؤال خواهد کرد.

حسینی قمی افزود: یکی از سختی های دوران امام جواد(ع) وجود چنین افرادی بود که ادعای مسلمانی و شیعه بودن و پیروی از اهل بیت داشتند ولی با اموال موقوفه اینطور رفتار می کردند. باید مواظب باشیم که اگر اموالی در اختیار ماست از جمله موقوفه و یا اموال یتیمان و یا حتی زکات و خمس باید مراقبت کنیم چرا که امام سوگند یاد کرد که خدا آنها را مورد سوال قرار می دهد.

سختی های دوران امامت امام جواد(ع)

این کارشناس دینی در مورد دیگر سختی های دوران امام جواد(ع) گفت: به طور کلی دوران امامت حضرات معصومین به سختی طی می شد. مرحوم کلینی در کافی نقل می کند شخصی نزد امام هادی(ع) آمد و حضرت حال فردی را از او سوال کردند. در پاسخ به امام عرض کرد که وی مرده است. امام هادی وقتی خبر مرگ آن فرد را شنید ۲۴ مرتبه گفتند «الحمد لله!» آن فرد می گوید من تعجب کردم که چرا امام از مرگ فردی خوشحال شد و خدا را شکر کرد. سوال کردم او مگر با شما چه کرده است؟ حضرت فرمود می دانی او به امام جواد(ع) چه گفته است؟ او روزی در گفتگو با پدر من تند شد و گفت «به قیافه شما می آید که مست باشی!» پدرم رو به آسمان کرد و گفت «اللهم ان كنت تعلم انی امسیت لك صائما فاذقه طعم الخرب و ذل الاسر» یعنی خدایا! چنانچه تو می دانی امروز برای تو روزه بودم، پس طعم غارت شدن و خواری اسارت را به او بچشان. همین فرد که در دستگاه حکومت جایگاهی داشت و از نزدیکان دربار بود، مدتی نگذشت که اموال او را گرفتند و اسیر شد.

اصحاب با وفای حضرت امام جواد(ع)

حجت الاسلام حسینی قمی گفت: یکی از این یاران با وفای امام جواد(ع) علی ابن مهزیار و دیگری امامزاده با عظمت حضرت عبدالعظیم حسنی و یونس ابن عبدالرحمن است که از بهترین یاران امام بودند.

وی افزود: گاهی ما در تبلیغ دین کوتاهی می کنیم. ما در یک حکومت اسلامی و دینی قرار داریم و خیلی مسئولیت داریم. در حالات علی ابن مهزیار نوشته اند که مسیحی بود و بعداً مسلمان شد. آنقدر در راه تبلیغات اسلامی و نشر معارف دینی قدم برداشت و آنقدر کتاب نوشت که امام جواد(ع) در عظمت او کلمات عجیبی دارند. از ویژگی های این مرد بزرگ این است که «اته کان یسجد مع طلوع الشمس فلا یرفع رأسه عن السجود الا بعد ان یدعو لالف شخص من اخوانه المؤمنین و کان فی جبینہ الکثیر من اتر السجود.» یعنی پس از طلوع خورشید سر به سجده می گذاشت و سر از سجده بر نمی داشت تا برای هزار نفر از برادران ایمانی خود دعا کند. خیرخواه بود و دست دیگران را می گرفت. در حالات او نوشته اند که در سند روایت بیش از چهارصد حدیث حضور دارد.

تو مانند موسی هستی

حجت الاسلام رفیعی در مورد برخی کلمات امام رضا(ع) در زمان ولادت فرزندشان گفت: وقتی امام جواد(ع) به دنیا آمد پدرشان فرمودند «بابی انت و امی انت شبیه موسی ابن عمران» یعنی پدر و مادرم به فدای تو. تو مانند موسی هستی که دریاها را شکافت و تو مانند حضرت عیسی بن مریم هستی. همچنین فرمود تاکنون مولودی با برکت تر از تو متولد نشده است. لذا امام جواد(ع) معروف به امام با برکت است. مخصوصاً در حاجات دنیوی توسل به ایشان خیلی زود گره گشایی و رفع نیاز می کند. حتی در زمان حیات امام رضا وقتی برخی گرفتار می شدند و به خدمت حضرت می آمدند، امام هشتم آنها را به امام جواد ارجاع می دادند. مثلاً محمد بن میمون می گوید من چشم درد داشتم و به خدمت امام رضا رفتم و ایشان من را به فرزندشان ارجاع دادند. آن موقع امام جواد سه یا چهار سال بیشتر نداشت.

برکات و بخشش های امام جواد(ع)

وی افزود: دایره برکات امام جواد خیلی زیاد است. محمد ابن سهل قمی که اهل قم بوده می گوید برای حج به مکه رفتم و برای دیدن امام جواد به مدینه برگشتم. برخی مقید بودند که اگر امام در آن سال در مکه نبود، برگردند و امام را در مدینه ببینند. می گوید به خدمت امام جواد رسیدم و دوست داشتم وقتی خدمت امام می رسم از حضرت پیراهنی به عنوان تبرک بگیرم. این کارشناس دینی گفت: وهابیت به ما اشکال می گیرد که تبرک جستن شرک است و دست زدن به ضریح و ... را نهی می کنند، این در حالی است که در قرآن می فرماید چشمان حضرت یعقوب با پیراهن حضرت یوسف شفا گرفت و یا در مورد صندوقچه ای که حضرت موسی را در آن قرار دادند می فرماید «فیها سکینه من ربکم»، مایه آرامش بود. حسن ابن فرحان که خود وهابی است کتابی دارد که این دیدگاه های محمد ابن عبدالوهاب را نقد کرده است.

حجت الاسلام رفیعی در مورد روایت مورد اشاره ادامه داد: محمد ابن سهل قمی می گوید وقتی خدمت امام جواد رسیدم نتوانستم بگویم که چیزی برای تبرک می خواهم. می گوید خداحافظی کردیم و از خانه بیرون آمدیم و به سمت شهر خود حرکت کردیم. دروازه مدینه دیدم یک قاصدی در کاروان اسم مرا صدا می زد. پیش او رفتم و گفت امام جواد(ع) هدیه ای برای تو فرستاده است. وقتی بقیچه را باز کردم دیدم پیراهن شخصی امام جواد است که من در ذهنم گذشته بود که کاش از امام به عنوان تبرک می گرفتم.

مخالفین امام جواد(ع)

رفیعی ادامه داد: امام چهار دسته مخالف داشت. یکی خویشاوندان حسود بودند که مثلاً عموی حضرت ادعای امامت داشت. یکی شیعیانی که ساده بودند و نمی توانستند بپذیرند که حضرت جواد(ع) در سن ۷ یا ۸ سالگی امام باشد. دسته دیگر از مخالفین، واقفیه بودند. آنها گروهی بودند که امام رضا(ع) را نیز قبول نداشتند. گروه چهارم هم بنی عباس بودند. امام در این سن کم در مقابل این چهار دسته از مخالفین قرار داشت. در ۱۷ سال از دوران امامت امام جواد(ع)، حضرت دو بار به بغداد اخضار شد که بار آخر منجر به شهادت ایشان شد.

وی گفت: امام جواد(ع) در آن دوران که شیعیان هم گسترش پیدا کرده بودند با تدبیر و مدیریت ویژه شیعیان را اداره می کرد.

نامه امام جواد(ع) به فردی که پدرش ناصبی بود

این کارشناس دینی افزود: امام به امور مردم توجه داشت و به رفع نیاز آنها اهمیت می داد. خوب است اخلاق و سیره زندگی امام جواد در زندگی ما تجلی پیدا کند. به عنوان مثال من به چند نکته اشاره می کنم.

وی افزود: ناصبی ها ضد اهل بیت هستند. اما اهل سنت محب اهل بیت هستند و در مورد فضائل اهل بیت کتاب های زیادی نوشته اند. ابوزهرة یک عالم سنی است که کتابی در مورد امام صادق نوشته است و یا عایشه بنت شاطی خانم سنی مصری است که در مورد حضرت زهرا(س) و حضرت زینب(س) کتاب نوشته است. اما ناصبی ها سب اهل بیت می کنند.

رفیعی در مورد روایت مورد اشاره گفت: فردی به نام بکر ابن صالح پدری ناصبی داشت. او به امام جواد نامه نوشت که تکلیف من با این پدر چیست؟ این پدر من به شما اهل بیت ناسزا می گوید و تکلیف من به عنوان فرزند چیست؟ ما از این نمونه ها در تاریخ زیاد داشتیم مانند حنظله غسیل الملائکه که خود در احد شهید شد ولی پدرش مشرک بود. از نمونه ها متعدد است.

وی افزود: جوادالائمه(ع) چهار مطلب برای او نوشتند. اول اینکه «الْمُدَارَاةَ حَيَّرَ لَكَ مِنَ الْمُكَاشَقَةِ» یعنی مدارا بهتر از درگیری است. امام جواد(ع) در حدیث دیگری فرمودند که شما با مال خود نمی توانید مردم را جذب کنید ولی با اخلاق خود می توانید. حدیثی وجود دارد که سخن نیکو چند اثر دارد اول اینکه رزق انسان را زیاد می کند. دوم عمر انسان را طولانی می کند. سوم باعث می شود ناملایمات و سختی ها در زندگی انسان کم شود، مرگ را به تاخیر می اندازند و انسان را بهشتی می کند و... اینکه قرآن می فرماید «قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا» و یا «هَدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ»، تاکید بر گفتار نیک با مردم است. فرهنگ گفتار ما خیلی اشکال دارد.

این کارشناس دینی ادامه داد: دوم توصیه امام جواد(ع) در پاسخ به نامه ای که عرض شد این بود که «وَمَعَ الْعُسْرِ يُسْرٌ» یعنی با هر سختی ای آسانی است. سوم توصیه این بود که «فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ» یعنی صبور باش که عاقبت با فرد متقی است. اوایل انقلاب چقدر به مرحوم بهشتی ناسزا می گفتند، وقتی به از ایشان سوال شد که چرا از خودتان دفاعی نمی کنید گفتند «إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا»، این پیام قرآن است که خدا از مومن دفاع می کند.

وی افزود: چهارمین فرمایش امام جواد(ع) هم این بود که «تَبَتَّكَ اللَّهُ عَلَى وَلَايَةِ مَنْ تَوَلَّيْتَ»، یعنی خداوند تو را در راه محبت و ولایت آنان که دوستشان داری، ثابت قدم بدارد. یعنی سعی کن در ولایت ثابت قدم باشی. فردی که این نامه را برای حضرت نوشته بود توصیه های حضرت را انجام داد و پس از مدتی به خدمت امام آمد و عرض کرد که پدرم عوض شد و با من مهربان شد و خلق و خوی و منش خود را کنار گذاشت.

حجت الاسلام رفیعی در پایان به ذکر حدیثی از امام جواد(ع) پرداخت و گفت: احادیثی از امام جواد(ع) رسیده است که من به یکی از آنها اشاره می کنم. حضرت فرمودند «الْيَقِينُ بِاللَّهِ تَعَالَى ثَمَنٌ لِكُلِّ غَالٍ ، وَسُلْمٌ إِلَى كُلِّ عَالٍ» یعنی اعتماد به خداوند متعال، بهای هر چیز گران و نردبان رسیدن به هر بلندایی است. اگر انسان در زندگی به خدا اعتماد کند نردبان های ترقی را می پیماید.